

Mond» перекладено також зі зміною як «*порубцьований місяць*». Слово «*narbiger*» має значення «*зарубцьований*». Перекладач модифікацією значення отримав більшу експресивність перекладу.

Проведений аналіз відібраного матеріалу показав, що найбільш уживаним видом реалізації концепту WELT виступає метафора-персоніфікація та індивідуально-авторські метафори. Завдяки їх використанню концепт реалізується як метафорами на позначення природних об'єктів та явищ, так і метафорами, що пов'язані з людиною. Як кореляти, автор використовує також такі характеристики живої істоти, як наявність частин тіла, явищ та процесів, пов'язаних із свідомістю, різні фізичні стани та роду приналежність. Зазначимо, що переклад індивідуально-авторських метафор є доволі складним завданням, безпосередньо пов'язаним з інтерпретацією тексту, аналізом індивідуально-авторської картини світу тощо, що відкриває перспективи подальших досліджень.

Література

- Арутюнова Н.Д. Введение. Логический анализ языка. Ментальные действия. М., 1993. С. 3-7.
Воркачев С. Г. Лингвоконцептология и межкультурная коммуникаци. Язык. Культура. Коммуникация. Текст : Мат-лы междунар. научн. конф.: в 3-х ч. Волгоград : Волгоградское научн. изд-во, 2006. Ч.1. С. 18-23.
Жайворонко В. В. Українська етнолінгвістика : Нариси. К. : Довіра, 2007. 262 с.
Карасик В. И. Языковой круг : личность, концепты, дискурс. Москва : Гнозис, 2004. 390 с.
Потехина И. Г. Роман Кристофа Рансмайра «Последний мир» : миф и литература : дисс.... канд. филол. наук : 10.01.03. СПб., 2005. 214 с.
Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. Запоріжжя : Прем'єр, 2008. 332 с.
Рансмайр К. Останній світ / Переклад Олекси Логвиненка. К. : Основи, 1994. 208 с.
Степанов Ю. С. Константы : словарь русской культуры : опыт исследования. М.: Языки русской культуры, 1997. 824 с.
Яремко Я. П. Стратифікація концепту. К. : Вид. дім «Академперіодика» НАН України, 2009. С. 60–69.
Lakoff G. Leben in Metaphern. Lakoff G., Johnson M. Konstruktion und Gebrauch von Sprachbildern. Heidelberg : Koninklijke Wöhrmann, Zutphen, 2003. 272 S.
Ransmayr Ch. Die letzte Welt. Frankfurt am Main : Fischer Taschenbuch Verlag, 1998. 317 S.

(Матеріал надійшов до редакції 15.03.18. Прийнято до друку 4.05.18)

УДК: 811.111'42

DOI: <https://doi.org/10.26661/2414-1135/2018-73-22>

ФРОЛОВА І. Є., КОНОПЛЯНКО І. І.

(Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна)

РЕГУЛЯТИВНА ФУНКЦІЯ ЕМПАТІЙНИХ ВИСЛОВЛЕНЬ В АНГЛОМОВНОМУ ДИТЯЧОМУ КІНОДИСКУРСІ: СИНЕРГЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті розглянуто регулятивну функцію емпатійних висловлень, реалізованих в англomовному дитячому кінодискурсі, які розглядаються як когнітивно-комунікативна діяльність дітей та як дискурс, адресований дітям. До останнього, що включає такі традиційні форми як казки, дитячі вірші тощо, останній часом долучається кінодискурс, який набуває популярності, що особливо стосується мультфільмів. Мультимодальна природа мультфільмів дозволяє дітям легше сприймати їх; мультфільми не лише розважають, вони є важливим складником соціалізації дитини, навчання юних глядачів норм і цінностей їхньої культури. Доволі часто мультфільми є інноваційними творами, які не слідує казковій традиції. Це стосується розглянутого в статті мультфільму – «Думками навиворіт», в якому розповідається, як дівчинка справляється з психологічними проблемами переїзду на нове місце шляхом спілкування з батьками та персоніфікованими емоціями із значною часткою емпатії. Дослідження емпатійних висловлень персонажів мультфільму дозволяє дійти таких висновків: (1) емпатія є частиною кооперативної поведінки, властивої англomовній лінгвокультурній спільноті, вона відповідає нормам спілкування, яких суспільство вимагає від індивіда, які засвоюються в процесі соціалізації; (2) регулятивна функція емпатійних висловлень в дитячому кінодискурсі має синергічну природу: вони регулюють міжособистісні взаємини персонажів і одночасно впливають на розумово-комунікативну діяльність дітей, надаючи їм моделі емпатійної мовленнєвої поведінки; (3) регулятивна функція емпатійних висловлень реалізується через потенціал комунікативно-прагматичних характеристик висловлень до якого входять МА-експресиви, репрезентативи, директиви та комісиви; (4) імплементація регулятивної функції кореспондує з організацією комунікативно-прагматичного потенціалу емпатійних висловлень у дві моделі – сценарії, що кореспондують з емпатійними смислами *співчуття* та *співпереживання*.

Ключові слова: англomовний дитячий кінодискурс, регулятивна функція, синергічна природа, емпатійні висловлення, комунікативно-прагматичні характеристики, когнітивний сценарій.

Frolova I. Ye., Konoplianko I. I. Regulatory function of empathic utterances in English-language children's cinema discourse: synergetic aspect. The article provides insights into the regulative function of emphatic utterances realized in the English-language children's cinema discourse. This discourse is viewed both as cognitive-communicative activity of young children and as that addressed to children. The latter includes traditional forms such as fairy tales, children's verses, etc. In modern times cinema discourse for children, mainly cartoons, are gaining popularity. The multimodal nature of cartoons makes it easier for children to perceive them. Cartoons are not only entertaining, they are also an important ingredient of children's socialization, teaching the young viewers the norms and values of their native culture. Cartoons are often innovative artistic creations which do not follow the fairy tale tradition. This is the case with the cartoon under study – *Inside Out* – telling the story of a young girl's overcoming the psychological problems of moving to a new place through communication with her parents and personified emotions, which involves a lot of empathy. The study of emphatic utterances of this cartoon heroes concludes the following: (1) empathy is part of cooperative behavior proper to the English language culture, it corresponds to the norms of communication that society requires from an individual; the acquisition of these norms is a part of socialization; (2) the regulatory function of emphatic utterances in children's cinema discourse is of synergetic nature: they regulate the heroes interpersonal relations and at the same time influence children cognitive-communicative activity providing them with the models of emphatic speech behavior; (3) the regulatory function of emphatic utterances presents itself through the potential of communicative-pragmatic characteristics of these utterances; this potential includes speech acts expressives, representatives, directives and commissives; (4) the implementation of the regulatory function becomes possible through organizing the communicative-pragmatic potential of emphatic utterances into two models – scenarios that correspond to the emphatic senses of *sharing* and *caring*.

Key words: English-language children's discourse, regulatory function, synergetic nature, emphatic utterances, communicative-pragmatic characteristics, scenarios.

Вступ. У сучасну добу, коли рівень конфліктності та агресії в світі суттєво зростає, поняття емпатії набуває ще більшої питомої ваги, ніж раніше, адже емпатійні вміння сприяють розвитку гуманності та альтруїзму, вони розглядаються як протидія агресії та жорстокості [Солодухова 2011, с. 202]. Дослідники зазначають, що поняття емпатії, закорінене на філософських постулатах, є найбільш значущим для психології (здатність до емпатії постає ключовим вмінням практичного психолога), але це поняття є так само значущим і для інших гуманітарних наук, зокрема для лінгвістики [Карягина 2013, с. 17].

У лінгвістичних дослідженнях, зокрема, у фокус уваги потрапляють характеристики емпатії як лінгвопрагматичного явища, у тому числі і регулятивна функція емпатії [Таценко 2015]. Утім, йдеться лише про здатність емпатії впливати на міжособистісні взаємини комунікантів, тобто про міжособистісну функцію, яка «як різновид регулятивної функції мови спрямована на інтерперсональний аспект комунікації та призначена для встановлення/підтримання/припинення позитивно/нейтрально/негативно позначених взаємин учасників спілкування» [Фролова 2015, с. 6].

У той самий час, розгляд емпатійних висловлень у ширшому – синергетичному – розумінні, зокрема на матеріалі мовлення персонажів мультфільмів, дозволяє поглянути на їхню регулятивну функцію у двох площинах:

- (1) як на засоби регулювання міжособистісних стосунків комунікантів,
- (2) як на інструмент регуляції свідомості та поведінки дитячої аудиторії.

Регулятивна функція є тим чинником, завдяки якому можливо вибудувати «порядок із хаосу», тобто систематизувати усю множину комунікативно-прагматичних характеристик емпатійних висловлень за певним параметром.

Актуальність дослідження, таким чином, визначена зверненням до синергетичного аспекту регулятивної функції емпатійних висловлень в англomовному дитячому кінодискурсі, що забезпечує комплектність аналізу. Актуальність аналізу емпатійних висловлень саме в дитячому кінодискурсі підсилюється тим, що регулятивна функція цих висловлень є важливою складовою соціалізації дитини, прищеплення їй гуманістичних і альтруїстичних поглядів, навчання її відповідним моделям мовленнєвої поведінки.

Об'єктом дослідження є емпатійні висловлення, продуковані персонажами англomовного мультиплікаційного фільму. **Предметом** аналізу виступають лінгвопрагматичні характеристики емпатійних висловлень, які є засобами реалізації їхньої регулятивної функції.

Метою роботи є встановлення синергетичної природи регулятивної функції емпатійних висловлень в дитячому кінодискурсі, шляхом вивчення лінгвопрагматичних характеристик цих висловлень. Досягнення цієї мети передбачало розв'язання таких **завдань**:

- надання загальної характеристики дитячому кінодискурсу та мультфільму як його складовій;

- окреслення синергійної природи регулятивної функції емпатійних мовленнєвих внесків героїв мультфільму;
- уточнення тлумачення емпатійних висловлень, моделювання їхніх когнітивних підвалин у вигляді сценаріїв;
- виявлення лінгвопрагматичних характеристик емпатійних висловлень, продукованих героями мультфільму, як потенціалу лінгвальної регуляції.

Матеріалом дослідження стали емпатійні висловлення, продуковані персонажами мультфільму *Inside Out* (2015) («Думками навиворіт»). Основною сюжетною лінією мультфільму є життя маленької дівчинки Райлі Андерсон на новому місці, куди вона переїхала з батьками, та її спілкування з п'ятьма персоніфікованими емоціями (Радістю, Печаллю, Гнівом, Страхом, Відразою), які, разом із самою Райлі та її батьками, є основними персонажами. Зі скрипту мультфільму *методом наскрізної вибірки* було дібрано всі емпатійні висловлення, що передбачало одночасну кваліфікацію цих висловлень як емпатійних *методом когнітивно-прагматичної інтерпретації*. В аналізі емпатійних висловлень були використані *методи мовленнєвоактового та прагмасемантичного аналізу*; для з'ясування їхнього регулятивного призначення були застосовані *методи когнітивного моделювання та дискурсивного аналізу*.

Мультфільм як складник дитячого кінодискурсу. У наш час увага багатьох дослідників прикута до дискурсу кіно, адже кінодискурс – це дискурс сучасності, що супроводжується аудіо- та візуальним супроводом та об'єктивує сприйняття людиною навколишнього світу, міжособистісних стосунків та життєдіяльності загалом [Олицька].

Також кінофільм розглядається як текст, тобто поле, компоненти якого пов'язані семіотично. Фільм є зафіксованою на будь-якому носії інформації послідовністю кадрів, які є фотографічними або мальованими зображеннями. Важливо зазначити, що таке зображення супроводжується аудіочастиною, це може бути діалог акторів, музична композиція, фонові звуки тощо [Сітцева 2013, с. 170]. Американські дослідники ще більше розширюють кордони цього поняття, розуміючи кінодискурс не лише як сукупність кінотексту та звукового супроводу, але і включають затранскрибовані паузи, акторську гру, епізоди до монтування сцен, техніку зйомки, стилістичне оформлення і таке інше [Kozloff 2000, с. 90–134]. Кінотекст визначають як динамічну систему поєднаних образів, звуків та зображень, яка існує в умовах екранних часових вимірів та аудіовізуальних засобів, завдяки яким передається певна послідовна зв'язна думка [Усов 2000, с. 48–69].

Повідомлення, яке несе в собі кінотекст, може бути викладене в будь-якому вигляді та жанрі кінематографу (навчальний, науково-популярний, дитячий фільми, ігрове кіно тощо) [Слышкин 2004, с. 32–39].

Отже, кінодискурс формує зону перетину з дитячим дискурсом – процесом і результатом мовно-когнітивної діяльності дітей, котра відображає поступове засвоєння індивідом норм мовної системи дорослих. Дитячий дискурс трактується як взаємодія дітей від 1,5-2 до 5-6 років, що зумовлене особливостями когнітивного розвитку цього вікового періоду. Дискурс, що формується у мовній особистості дитини, відображає специфіку засвоєння цією дитиною концептуальної системи світу та мовної системи, яка проявляється у аналогічних дитячих фразах, процесах, мовленнєвих конструкціях [Данюшина 2014, с. 28]. У той самий час, дитячий дискурс можна і варто трактувати у ширшому смислі, зокрема, як дискурс дітей та для дітей, тобто казки, дитячі вірші тощо.

Дослідники зазначають, що в наш час відбувається перехід і трансформація від традиційних інформаційних джерел для дітей (казки, дитяча література, вірші, поетичні твори тощо) до медіасередовища, що обумовлює особливу, іншу специфіку картини світу [Сітцева 2013, с. 168-169]. Фундаментом для багатьох, але не всіх, анімаційних мультфільмів виступає казка, дослідження якої охоплює власне феномен казки, сюжетні особливості, формули створення казки та казкових героїв [Пропп 1969, с. 9-29].

Уважається, що казка є постійним і незмінним конструктом, де єдиним аспектом, що змінювався, були імена героїв. Зокрема, ключовими героями були дівчина та хлопець у

різних іпостасях – принц та принцеса, господар і господиня, чоловік і дружина, які стикалися з певним ланцюгом складнощів, долали їх, і як результат, їх життя ставало кращим [Пропп 1969, с. 29-60].

Проте на сучасному етапі існування казки та мультиплікаційного продукту, автори не завжди дотримуються такої традиції, створюючи нових персонажів, несхожих один на одного та непідпорядкованих певній єдиній поведінковій лінії. Сучасні компанії з мультиплікаційної та кіноіндустрії, такі як Волт Дісней та Дрімворкс, створюють нові форми, несхожі концепції, перетворюючи усталені та традиційні образи на ті, яких потребує сучасне суспільство і маленький глядач або читач. Звідси виникає потреба у формуванні якісного продукту мультиплікаційної індустрії, який був би не просто спожитим дитиною, але і спонукав би до роздумів, аналізу, формування власних висновків. На рівні з інформаційним ресурсом (опис сюжетних подій, спілкування героїв, емоційні типи героїв) має існувати і той, що стимулює до пізнання, формує допитливість після перегляду мультиплікаційного продукту [Сітцева 2013, с.1, 7].

Варто зазначити, що в порівнянні з казкою, мультфільм вимагає більш чіткого, типізованого, узагальненого створення персонажу, який сприймався би одразу [Сітцева 2013, с. 4]. Це зумовлено тим, що відсутньою є можливість зосередитися, зупинитися, переглянути повторно кадр або частину мультфільму, де, наприклад, герой вперше з'являється на екрані. Однак, для казки це не є характерним, бо читач в будь-яку хвилину може повернутися до частини з описом героя і освіжити в пам'яті всі його характеристики. Саме тому велику роль відіграє візуальне наповнення персонажа, наприклад, добрі й позитивні герої є яскравими, з великими очима, вони характеризуються круглими формами, відсутністю гострих кутів та штрихів. Негативні, погані персонажі навпаки набувають темних кольорів та вимальовуються за допомогою чітких ті різких ліній, гострих кінцівок, тощо. Відповідно до процесів створення мультфільму існує і орієнтована структура мультиплікаційного образу як частини мультиплікаційного продукту та засобу впливу на глядача [Сітцева 2013, с. 4].

Отже, подібність мультфільму до казки не завжди простежується в сучасному дитячому кінодискурсі. Зокрема, в обраному для аналізу мультиплікаційному фільмі автори відходять від традиції, зображуючи цілком реальну ситуацію (переїзд до іншого міста), пов'язані з цим психологічні проблеми дитини (труднощі в пристосуванні до нових умов життя), а «казковий елемент» зводиться до персоніфікації емоцій, які керують життям дитини. У цьому зв'язку важко погодитися з думкою, що дитячий кінодискурс все менше уваги акцентує на процесах пізнання [Сітцева 2013, с. 169], тому що в розглянутому, як і в багатьох інших мультфільмах, значну роль відіграє саме пізнавальний, навчально-виховний елемент – дитина вчиться розуміти свої емоції та переживати їх. Це засвідчує, що поряд із розважальною, мультфільму, як складнику дитячого кінодискурсу, властива і регулятивна функція.

Регулятивна функція емпатії в англomовному дитячому кінодискурсі як синергетична сутність. Емпатія визначається дослідниками як емоційно-афективно-когнітивне явище: як емоційний процес – це переживання іншого у відповідь на його емоційну поведінку; як когнітивний процес – це тлумачення, осмислення внутрішнього світу та особливостей іншої людини, вміння стати на її місце та прийняти позицію співрозмовника; як афективно-когнітивний процес – це взаємодія афективних, когнітивних та конатативних компонентів або емоційних, пізнавальних та дієвих відповідно [Борисенко 1988, с. 3]. До емпатії також відносять особливий спосіб існування з іншою людиною: відчувати емпатію означає увійти у світ людини і бути в ньому наче в себе вдома, бути чутливим до змін почуттів іншої людини, які безперервно відбуваються в іншій людині [Роджерс 2002, с. 235-237].

Для емпатії, як однієї з важливих складників міжособистісного спілкування, також характерним параметром виступає комунікативний, адже саме в процесі комунікації завдяки вербальним та невербальним засобам людина здатна реалізувати вияв емпатії – реакцію, відгук, емоцію стосовно тієї чи іншої ситуації. Завдяки емпатії зменшується відстань між ментальними та емоційними просторами партнерів, співрозмовники стають більш

відкритими один до одного, більш щирими у своїх словах та відповідальними за свої вчинки та дії [Лабунская 2001, с. 165]. Прагматичний параметр емпатії реалізується у дискурсі, де емпатія виступає як обдумана, конкретна, маніпулятивна та цілеспрямована дія, підґрунтям для якої стає бажання зрозуміти переживання людини, розділити її емоційний стан [Нефедченко 2016, с. 46].

Соціальна взаємодія людей, підтримання стосунків між індивідами завдяки саме проявам емоційності, підтримки та вміння комунікувати є характеристиками соціального параметру емпатії. Емпатія є важливою у формуванні та дотриманні соціальних цінностей, моральності та норм, які прийняті у суспільстві, тому і несе соціальне навантаження, саме тому, пізнання емпатії є властивою складовою соціалізації дитини [Почепцов 1999, с. 31–38].

Для процесу соціалізації дитини, складовою якого є пізнання емпатії та засвоєння патернів емпатійної поведінки, значущим є комунікативний аспект емпатії, адже спостереження дитиною емпатійних виявів у комунікації дозволяє їй засвоювати аналогічні моделі вербальної поведінки. Отже, регулятивний потенціал емпатії має синергійну природу. Слід зауважити, що регулятивна функція визначається як пріоритетна в дискурсивній діяльності, оскільки їй властивий синкретизм двох базових функцій мови – когнітивної та комунікативної [Фролова 2009, с. 83], отже сама по собі регулятивна функція є явищем синергійної природи. Стосовно ж регулятивного потенціалу емпатії, можна стверджувати, що емпатійні комунікативні прояви мають двоїсту природу, а саме:

- з одного боку, «об'єктом регуляції виступають свідомість та поведінка суб'єктів спілкування» [Фролова 2009, с. 83], тобто вияви емпатії чинять регулятивний вплив на учасників спілкування, гармонізуючи їхні міжособистісні стосунки;

- з іншого боку, вияви емпатії утверджують прийняті в суспільстві норми поведінки, які особи, що все ще перебувають у процесі опанування цих норм, засвоюють.

Емпатія належить до поведінкових норм, прийнятих у англomовному суспільстві, де демонстрація позитивного ставлення до інших є важливою складовою культури, співвіднесеною із сучасними стереотипними уявленнями про «американську усмішку» та «англійську ввічливість». Ці поведінкові моделі, утім, нерідко видаються представникам інших культур нещирими: вони є, можливо, тільки «маскою ввічливості, якою прикриваються, побоюючись конфронтації» [Zugianov]; стриманість, неемоційність стає результатом самоконтролю: «західне уявлення про ввічливість передбачає значно більшу кількість жорстких норм і менше традицій» [Стернин 2003, с. 47].

Причину цього вбачають у тому, що ангlosакси – нащадки войовничих германських племен, агресивні за своєю природою, що підтверджує чимало фактів з історії Великої Британії й Сполучених Штатів. Конфронтація, брутальність й успіх були нерозривно пов'язані між собою в життєвому досвіді морських піратів, колонізаторів, винищувачів індіанців, работоргівців. Декілька століть тому агресія, ворожість, вияви негативних емоцій вважались природними, а бійки, бої собак і півнів, жорстоке цькування молодих бичків являли собою буденні події [Gorer 1955]. Ідея «сильного характеру» [Карасик 2002, с. 111] була пріоритетною й виправдовувала агресивну поведінку.

Це дає підстави стверджувати, що ввічливість, як типова характеристика національного характеру представників англomовного соціуму, є штучним витвором, зумовленим усвідомленням необхідності вгамування природної агресивності; результатом регулятивного впливу на національну свідомість, здійснюваного державою й схвалюваного суспільством [Фролова 2009, с. 143].

Емпатія, як складова частина ввічливої поведінки, так само засвоюється в результаті регуляторного впливу суспільства на індивіда, зокрема на дитину; а одним із дієвих інструментів здійснення цього впливу є дитячий кінодискурс і мультфільм, як його складова.

Регулятивний потенціал емпатійних висловлень в англomовному дитячому кінодискурсі. На думку дослідників, у реченні емпатія виражається завдяки таким маркерам, як фразеологічні сполуки, прислівники, емоційно-оцінювальні прикметники, емоційно-забарвлені словоформи, вигуки, тощо [Нефедченко 2016, с. 46], але ці засоби можуть бути

потрактовані як опори емпатійних смислів лише під час їхнього розгляду у складі контекстуалізованого висловлення – мінімальної одиниці дискурсу.

У підґрунті кожного з емпатійних висловлень, з цієї точки зору, лежить певний сценарій мовленнєвої поведінки, який і втілює в собі регулятивний зміст емпатії. У розробці такого сценарію спираємося на дані аналізу, згідно яких емпатія має два різновиди: «співчуття» та «співпереживання». «Співчуття» визначається як переживання суб'єктом тих самих почуттів, які відчуває інший через ототожнення з ним, а «співпереживання» – як переживання суб'єктом почуттів стосовно іншого, тобто своїх власних почуттів, які можуть відрізнятися [Гаврилова 1975, с. 147–158].

Взявши за основу цю точку зору, пропонуємо два сценарії, які кореспондують із вказаними типами емпатії, а саме:

1) переживання суб'єктом емоцій/почуттів, спільних із тими, що переживає інший суб'єкт. Цей різновид емпатії можна визначити англійським словом «*sharing*» та представити його у вигляді такого когнітивного сценарію:

«Я розумію, що ти відчуваєш щось. Я кажу тобі, що я відчуваю те саме».

2) переживання суб'єктом емоцій/почуттів з приводу того, що відчуває інший суб'єкт, що може бути позначено англійським словом «*caring*» і представлено у вигляді такого когнітивного сценарію:

«Я розумію, що ти відчуваєш щось. Я кажу тобі, що я відчуваю з цього приводу».

Розглянемо приклади емпатійних висловлень, співвіднесених із цими сценаріями, починаючи із першого:

1) *Riley: I know you don't want me to... I miss home. I miss Minnesota. You need me to be happy, but I want my old friends and my hockey team. I want to go home. Please, don't be mad.*

Mother: Sweetie.

Father: We are not mad. You know what? I miss Minnesota too. I miss woods where we took hikes.

Mother: And the backyard where you used to play.

Father: And Spring Lake where you learned to skate. Come here.»

У цьому прикладі Райлі ділиться з батьками своєю тугою за місцем, де вони жили; батьки у відповідь кажуть, що відчувають те саме, використовуючи емпатійні висловлення. Усі учасники спілкування реалізують МА-експресиви.

(1) *Father: Do you want to talk about it? Come on, where is my happy girl?*

[...]

Father: I get it. You need some alone time. We'll talk later.

У цій ситуації тато хоче поговорити перед сном зі своєю донькою про її переживання, але та не готова розмовляти з батьком. Отже, батько продукує емпатійне висловлення: він каже, що розуміє Райлі, застосовуючи МА-репрезентатив.

Таким чином, перший сценарій, що лежить в основі емпатійних висловлень, реалізується частково (*розуміння*) чи повністю (*розуміння* та *переживання* тих самих почуттів/емоцій) за допомогою МА-експресивів та МА-репрезентативів.

У підґрунті поданих далі емпатійних висловлень лежить *другий* сценарій:

(2) *Sadness: I know. I'm sorry. Something's wrong with me. It's like I'm having a breakdown.*

Joy: You're not having a breakdown. It's stress.

У цьому прикладі Печаль розповідає про свої відчуття, використовуючи МА-експресив (*Something's wrong with me*) та МА-репрезентатив (*It's like I'm having a breakdown*). Радість у відповідь каже про свої відчуття щодо стану Печалі, реалізуючи МА-репрезентативи (*You're not having a breakdown. It's stress*).

(3) *Joy: Don't you worry. I'm gonna make sure that tomorrow is another great day. I promise.*

У цій ситуації, побачивши, що Райлі засмучена, Радість втішає її, запевняючи, що наступний день буде щасливим. Емпатійні висловлення Радості постають як МА-директив

(*Don't you worry*) та МА-комісив прагмасемантичного різновиду промісив (обіцянка) (*I'm gonna make sure that tomorrow is another great day. I promise*).

(4) *Sadness: I keep making mistakes like that. I'm awful.*

Joy: No, you're not.

Sadness: And annoying.

Joy: You know what? You can't focus on what's going wrong. There's always a way to turn things around, to find the fun.

У фрагменті (5) Печаль переживає через власну негативну оцінку, але Радість переконує, що насправді це не так. Емпатійні висловлення, що продукує Радість представлені МА-репрезентативом (*you're not*) та МА-директивом прагмасемантичного типу адвеситив (порада) (*You know what? You can't focus on what's going wrong. There's always a way to turn things around, to find the fun*).

Отже, комунікативно-прагматичний потенціал емпатійних висловлень є доволі значним, але для розуміння того, як різноманітні МА, представлені емпатійними висловленнями, імплементують свою регулятивну функцію, потенціал цих МА можливо впорядкувати. Параметром їхньої організації виступають емпатійні смисли *caring* та *sharing* та відповідні їм сценарії емпатійної мовленнєвої поведінки.

Висновки. Дитячий дискурс охоплює як розумово-комунікативну діяльність дітей, так і сегмент художнього дискурсу, адресований дитині. У сучасну добу до казок, віршів тощо, які представляють цей дискурс, долучається також кінодискурс, мультимодальність якого робить його більш виразним і легким для сприйняття. Особливою популярністю в дітей користуються мультфільми, зв'язок яких із казковою традицією в наш час нерідко втрачається. Попри безсумнівно розважальний характер мультфільму, він виконує також пізнавальну функцію, регулюючи свідомість та поведінку дитини. Вербальна регуляція, здійснювана за посередництвом мультфільму, є важливою складовою соціалізації дитини. При цьому, природа регуляції є синергійною, оскільки в ній поєднуються (1) регулювання взаємин персонажів мультфільму (2) регулювання мовної та концептуальної картини світу дитини – глядача мультфільму.

Емпатія є важливою складовою такої регуляції в англomовному соціумі, де засвоєння стереотипів неагресивної, приязної поведінки є важливим, через відповідність цих стереотипів культурним нормам і цінностям. Функцію регуляції виконують емпатійні висловлення, продюковані персонажами мультфільму. Потенціал комунікативно-прагматичних характеристик таких висловлень у проаналізованому мультфільмі є доволі значним, а, отже, виглядає дещо хаотичним. Впорядкування цього потенціалу стає можливим шляхом їхньої організації у дві множини, підґрунтям яких є когнітивні сценарії емпатійної мовленнєвої поведінки.

Література

- Борисенко С. Б. Методы формирования и диагностики эмпатии учителей : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Л., 1988. 14 с.
- Гаврилова Т. П. Понятие эмпатии в зарубежной психологии. *Вопросы психологии*. 1975. № 2. С. 147–158.
- Данюшина Л. А. Детский дискурс как феномен формирующейся языковой личности : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.01. Ростов-на-Дону, 2014. 31 с. URL : <http://cheloveknauka.com/v/600071/a/#?page=1>
- Карасик В. И. Язык социального статуса. М. : ИТДГК "Гнозис", 2002. 333 с.
- Карягина Т. Д. Эволюция понятия «эмпатия» в психологии : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01. Москва, 2013. 175 с.
- Лабунская В. А., Менеджерщицкая Ю. А., Бреус Е. Д. Психология затрудненного общения. М. : Academia, 2001. 285 с.
- Нефедченко О. І. Поняття емпатії в лінгвістиці. *Філологічні трактати*. 2016. Т. 8, № 1. С. 46–53.
- Олицька С. Порівняльний лексико-стилістичний аналіз кінодискурсу. *Науковий блог. Публікації, наукові статті, дискусії українською*. URL : <http://naub.org.ua/?p=1072>.
- Почепцов Г. Г. Теория коммуникации. К. : ВЦ "Київський університет", 1999. 308 с.
- Пропт В. Я. Морфология сказки. [Изд. 2-е]. М. : Главная редакция восточной литературы издательства «Наука», 1969. 168 с.
- Роджерс К. Эмпатия. *Психология мотивации и эмоций* / под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, М. В. Фаликман. М. : ЧеРо, 2002. С. 235–237.
- Сітцева М. Сутність та структура мультиплікаційного образу. *Психологія особистості*. 2013. № 1(4). С. 165–172.
- Слышкин Г. Г., Ефремова М. А. Кинотекст (опыт лингвокультурологического анализа). М. : Водолей Publishers, 2004. 153 с.
- Солодوخова Л. В. Емпатия в светлі різних теоретичних підходів. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Серія «Психологія»*. 2011. Вип. 41. С. 204–211.
- Стернин И. А. Проблемы описания вежливости как коммуникативной категории. *Коммуникативное поведение: Вежливость как коммуникативная категория*: сб. науч. тр. Воронеж : "Истоки", 2003. Вып. 17. С. 22–48.

- Тащенко Н. В. Емпатія як категорія лінгвістичної прагматики. *Вісник Запорізького національного університету : зб. наук. праць. Серія «Філологічні науки»*. Запоріжжя : Запорізький нац. ун-т, 2015. № 2. С. 282–288.
- Усов Ю. Н. Экранные искусства – новый вид мышления. *Искусство и образования*. 2000. № 3. С. 48-69
- Фролова І. Є. Стратегія конфронтації в англomовному дискурсі: монографія. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2009. 344 с.
- Фролова І. Є. Регулятивний потенціал стратегії конфронтації в англomовному дискурсі : автореф. дис. ... доктора філол. наук: 10.02.04. Харків, 2015. 40 с.
- Gorer J. Exploring English Character. New York : Criterion Books, 1955. 328 p.
- Kozloff S. Overhearing Film Dialogue. University of California Press, 2000. 332 p.
- Zyrianov I. The British Character and English Humour. URL : Amazon.co.uk.

(Матеріал надійшов до редакції 20.04.18. Прийнято до друку 4.05.18)

УДК : 811.111:81'25:82-193

DOI: <https://doi.org/10.26661/2414-1135/2018-73-23>

ШАМА І. М.

(Запорізький національний університет)

КЛЕРИХ'Ю: КОМІЗМ ПОЛОЖЕНЬ І ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ

В статті розглядається маловідомий українському читачеві жанр англійського нонсенсу, названий епонімічно – клерих'ю. Відзначається інваріантність гумору як прояву комізму в клерих'ю. Увагу зосереджено на ситуативному комізмі, який виникає за рахунок комічних положень, що в них опиняються персонажі. Підкреслюється жорсткість сюжетної структури вихідного тексту, прив'язка композиції до конкретних рядків чотиривірша. Пояснюється зв'язок римічного малюнку із творенням гумористичного ефекту. Наголошується на псевдобіографічності клерих'ю, яка відбивається в специфіці введеної в вірш ситуації. Для останньої є характерним зіткнення експліцитно вираженого правдоподібного положення, в якому опиняється герой клерих'ю, але яке проте, не траплялось в дійсному бутті героя, з реальним фактом біографії, вираженим імпліцитно в підтексті, через алюзивний фон або інші прояви інтертексту.

Ситуативний комізм положень клерих'ю ґрунтується на підміні, руйнуванні та викривленні дійсних зв'язків у часі та просторі, внаслідок чого конструюється новий, нереальний, неправдивий причинно-наслідковий ланцюжок, який веде до ошуканого читача до сподівання і, як наслідок, до виникнення гумористичного ефекту. Основне завдання ситуації в клерих'ю – видозмінити конектор між героєм, фактом його біографії та ситуацією, в якій цей факт було реалізовано в дійсності. Для перекладацької практики клерих'ю є серйозним викликом. Комізм положень при відтворенні іншими мовами потребує пильної уваги, оскільки на його виникнення впливають всі без винятку складові жанрово-стильової доміанти оригінального чотиривірша. Це і необхідність облігаторного відтворення правила першого рядку, і складність підбору рими до іноземного імені, і неможливість видозмінення топосу оригіналу. Трудність полягає також і в тому, що необхідно співвіднести диктум алюзій, без яких виникнення комізму положень унеможлиблюється, з фоновими знаннями читача перекладу. Перекладачеві не можна забувати також, що клерих'ю аксіологічно позитивні. Отже, оскільки ситуативний комізм положень забезпечує гумор клерих'ю, відтворення такого комізму повинно стати частиною перекладацької стратегії.

Ключові слова: клерих'ю, нонсенс, комізм положень, переклад

Shama I. M. Clerihew: comicality of the situation and the translation challenge. Clerihew is the eponymous genre of the English nonsense poetry and is little-known to the Ukrainian readership. The invariant character of humour as the manifestation of comicality in clerihew is outlined. The attention is focused on the situational humour which emerges owing to the comical positions in which the character appears. Rigidity of the Source text plot structure is stressed, as well as the coherence between the plot-line and the certain line of the quatrain. The connection between the rhyme and the creation of the humorous effect is explained. It is emphasised that clerihews are pseudo-biographic by their nature and this is reflected in the situation introduced in them. The latter is marked by the collision of two constituents – the position in which the character appears and the fact of the real biography of the character. The position is explicitly expressed, seems to be plausible, but it had never happened in the real life of a character. The fact of the true biography is expressed implicitly, in the sub-text, by means of the allusive background or other means of intertextuality.

Clerihew's situational comicality is based on the substitution, distortion or destruction of veritable connections in space and time. Consequently, the new, false cause-and-effect chain is made, which provokes the readers' false expectations and thus gives birth to the humorous effect. The main task of the situation in clerihew is to break the connector between the character, some fact of his biography and the situation in which this fact was used in the real life. Clerihew is one of the greatest translation challenges as its situational comicality is influenced by all constituents of the genre-and-style dominant of the original text, including the obligatory reproduction of the "rule-of-the-first-line"; difficulties in finding rhyme to the name which is foreign; impossibility of changes in the topos. It may also be difficult to correlate the allusion dictum (without which the situational comicality is out of question) with the cultural background of the Target text readership. Hence, the reproduction of the situational comicality in clerihew should become the part of the translation strategy.

Key words: clerihew, nonsense, comicality of the situation, translation

Актуальність. Англійська поезія нонсенсу давно перетнула національні кордони. Її знають, люблять і з задоволенням цитують у всьому світі. Лінгвісти та літературознавці чимало розвідок присвятили вивченню як самого феномену нонсенсу, так і його різновидів.